NÍZKY STUPEŇ VZDELANIA AKO JEDEN Z INDIKÁTOROV CHUDOBY NA PRÍKLADE NITRIANSKEHO KRAJA

Ján Veselovský, Lucia Šolcová

Abstract

Residents with low education levels increasingly have problems with employment. From this point of view become significantly vulnerable groups of poor people. Higher education gives better chances in the employment market and the less educated people excludes from it. The aim for contribution is to refer the low level of education as one of poverty indicator.

Keywords: low level of education, poverty, indicator, district, region

Úvod

Tak ako vo vyspelých krajinách aj na území Slovenska a v Nitrianskom kraji sa začína vzdelanie odzrkadľovať do výšky príjmu obyvateľstva. Úroveň nízkeho vzdelania tak vytvára výrazne ohrozenú skupinu ľudí chudobou. Obyvatelia s nízkou vzdelanostnou úrovňou čoraz častejšie majú problém nájsť si zamestnanie (uplatniť sa na trhu práce). Z tohto pohľadu sa stávajú výrazne ohrozenou skupinou ľudí chudobou. Vyššie vzdelanie dáva väčšie šance na trhu práce a ľudí s nízkym vzdelaním z neho vylučuje. Uvedená zmena vychádza z posunu modernej spoločnosti na spoločnosť informačnú, kde nastáva kvalitatívna nezamestnanosť v dôsledku nedostatočného vzdelania (Toffer, Tofferová, 1996 in Rochovská, 2004).

Nie všetci nezamestnaní sú schopní si zvyšovať svoje vzdelanie a uplatniť sa na trhu práce. Podľa Šimunkovej (2001) in (Rochovská, 2004) práve takíto ľudia tvoria s vysokou pravdepodobnosťou potenciálnu skupinu chudobných. Vzdelanie je často považované za dôležitý nástroj spoločenského rastu, pretože poskytuje najmä mladým ľuďom znalosti, schopnosti a zručnosti potrebné k tomu, aby v spoločenských štruktúrach zaujali hodnotnú pozíciu a vyhli sa tak životu v chudobe (Michálek, 2005). Práve výrazné disparity vzdelania sú príčinou, (dôsledkom) výrazného hospodárskeho zaostávania a chudoby mnohých regiónov.

Nízky stupeň vzdelania – indikátor chudoby

V záujmovom území sme sledovali obyvateľstvo s najnižším dosiahnutým stupňom vzdelania, t.j. základ školským (primárnym). Konkrétne môžeme uvedený indikátor definovať ako podiel obyvateľov s najnižším základ školským vzdelaním na počte obyvateľov starších ako 15 rokov (%). V študovanom území až

37,6 % obyvateľstva nad 15 rokov má len základ školské vzdelanie, pričom na úrovni Slovenska daný ukazovateľ predstavuje hodnotu 26,4%, čo je o 11,2 % menej ako v záujmovom území. V roku 2001 sa nízkou vzdelanostnou úrovňou (obce piateho intervalu) vyznačovalo 65 obcí (18 %) (mapa č. 1), ktoré zároveň zaznamenali značné hodnoty nezamestnanosti (korelácia vzdelania a nezamestnanosti). Na závislosť nízkeho stupňa vzdelania a chudoby poukazuje aj jednoduchá lineárna korelácia (graf č.1).

Graf č. 1: Lineárna korelácia chudoby a nízkeho stupňa vzdelania

Fig. 1: Curve of poverty and low educational level

Spomedzi okresov je najviac obyvateľov s primárnym vzdelaním (len základné, resp. neukončené základné vzdelanie) v okresoch Levice (42,1 %), Komárno (41,2 %) a Nové Zámky (40,32 %). Tento stav úzko súvisí s priestorovými charakteristikami daného územia. V okresoch južnej časti Nitrianskeho kraja prevažuje poľnohospodársky charakter územia, ktorý si v predtransformačnom období a ani v súčasnosti nevyžaduje vyššie vzdelanie (tabuľka č. 1).

Tab. č. 1: Nízky stupeň vzdelania v okresoch Nitrianskeho kraja (2001)

Table 1: A low level of education in the Nitra region (2001)

Nitra	Zlaté Moravce	Topoľčany	Šaľa	Nové Zámky	Komárno	Levice	Nitriansky kraj
34,56	32,36	34,21	38,66	40,32	41,02	42,1	37,6

Zdroj: SODB, 2001

Naopak, pozitívne hodnoty nízkeho vzdelania sú v okresoch Zlaté Moravce (32,36%), Topoľčany (34,21 %) a Nitra (34,56 %). Priemernú úroveň primárneho vzdelania Nitrianskeho kraja vykazuje okres Šaľa (38,66 %), zaraďujúci sa do stredového (tretieho) pentilu štatistického súboru (mapa č. 1). Najvyššie hodnoty nízkeho vzdelania sú v južnej (okres Komárno, Levice, Nové Zámky - južná časť) časti kraja. Miestami môžeme nájsť obce s vysokou hodnotou zastúpenia primárneho vzdelania aj u obyvateľstva v okrese Šaľa – obce susediace s okresom Nové Zámky napr. Selice (55,72 %), Neded (46,33 % obyvateľov so základným vzdelaním), v okrese Nitra – juhovýchodná časť napr. Melek (45,89 %), Telince (47,89 %) a v okrese Topoľčany - Podhradie (51,45 %), Ardanovce (45,68 %). Pozitívnejšie úrovne nízkeho vzdelania v priestore Nitrianskeho kraja mal sever kraja (okres Topoľčany), severovýchod (okres Zlaté Moravce) a centrálna časť kraja (okres Nitra). V okrese Zlaté Moravce je najlepšia situácia v meste Zlaté Moravce (21,9 %) a obciach Topoľčianky (22,96 %), Martin nad Žitavou (25 %). Nižšie úrovne základného vzdelania v Nitrianskom kraji vykazujú veľké mestá, napr. Nitra, ktorá je centrom školstva a vzdelania mala najlepšiu hodnotu v kraji (17,67 %), ktorá je oproti najhoršej v obci Šalov (64,2%) z okresu Levice nižšia o 46,56 %. Mestá s pozitívnymi hodnotami sú aj Levice (19,67 %) a Šaľa (20,92 %), kde je najširšia ponuka primárneho a terciárneho školstva, kvalita a zároveň aj dostupnosť.

Z hľadiska rozloženia obcí pripadá na prvý interval (najnižšia hodnota nízkeho vzdelania) 14,3 % obcí záujmového územia, čo predstavuje 51 obcí kraja. Pentil má najvyššie zastúpenie v okresoch Zlaté Moravce (13), Topoľčany (11) a Levice (10). Najmenej obcí v intervale má okres Šaľa zastúpený mestom Šaľa (20,92 %) a okres Komárno (mesto Komárno - 23,88 % a obec Čičov 29,36 %). V tomto intervale je až 12 miest (mestá kraja okrem Želiezoviec, Hurbanova a Kolárova) a 38 vidieckych obcí. Vidiecke obce sú najvýznamnejšie zastúpené veľkými obcami (1000-1999 obyvateľov -18 obcí, nad 2000 obyvateľov-15 obcí). Najmenej sú zastúpené malé obce do 499 obyvateľov (3 obce).

V druhom pentile je (77 obcí 22,1 %), treťom- stredovom (80 obcí 22,9%) a štvrtom rovnako 80 obcí 22,9 % (tabuľka č. 2).

Najviac korelujúci interval s chudobou je piaty interval s 65 obcami kraja (18,1 %). Vysokými hodnotami nízkeho vzdelania je tu zastúpené jedno mesto - Želiezovce (50,47 %) a 64 vidieckych obcí s najviac zastúpenou kategóriou obcí do 499 obyvateľov (29). Naopak najmenej sú zastúpené veľké obce nad 2000 obyvateľov (5). Problematická situácia je najmä v okrese Levice (32 obcí), čo predstavuje až takmer 1/2 obcí piateho pentilu. Ide v drvivej väčšine o malé obce do 499 obyvateľov, napr. Šalov (64,2 %), Jesenské (56,25 %), Bajka (61,86%), Uhliská (53,76 %), Ondrejovce (51,65 %), Turá (50 %), Bielovce (48,93%), Kubáňovo (48,87 %), Slatina (48,16 %), Jablonožovce (46,27 %), Domadice (45,9%), Zalaba (47,48 %), Dolná Seč (48,28 %), Tekovský Hrádok (49,11%), Ipeľské Úľany (49,83 %).

Veľmi výrazne sa tu depriváciou v oblasti vzdelania vyznačujú obce s vysokým podielom rómskeho obyvateľstva, napr. Slatina (10,40% - Rómov), Dolná Seč (2,58% - Rómov).

Mapa č. 1: Nízky stupeň vzdelania v obciach Nitrianskeho kraja (2001)

Map. 1: Low level of education in the municipalities of Nitra region (2001)

Tab. č. 2: Pentilové zastúpenie nízkeho stupňa vzdelania v okresoch Nitrianskeho kraja

Table 2: Pentil's representation of education low level in the districts of the Nitra Region

Okres/kraj	Pentil				
	I.	II.	III.	IV.	V.
Nitra	8	21	20	7	5
Zlaté Moravce	13	11	6	2	1
Topoľčany	11	22	12	6	3
Šaľa	1	3	5	1	3
Nové Zámky	6	7	15	20	14
Komárno	2	4	9	19	7
Levice	10	9	13	25	32
Nitriansky Kraj	51	77	80	80	65

Zdroj: Veselovský, 2009 – vlastné výpočty

Výrazná korelácia s rómskym obyvateľstvom sa prejavuje aj v iných veľkostných kategóriách obcí v okrese Levice - Šarovce (13,1 % - Rómov), Dolné Semerovce (20,2 % - Rómov). Zastúpenie piateho pentilu v okrese Nové Zámky (14 obcí) sa zhrňuje predovšetkým vo východných častiach v obvode Štúrovo. Najviac postihnuté nízkou úrovňou vzdelania sú tu obce Bruty (56,41 %), Leľa (59,1 %), Bajtava (53,33 %), Pavlová (52,84 %), Malé Kosihy (52,22 %), Šarkan (50,16 %), Zemné (47,53 % obyvateľov so základným vzdelaním). Pováčšinou ide o malé obce do 499 obyvateľov (Leľa, Bajtava, Pavlová, ...) alebo obce so značným zastúpením rómskeho etnika (Zemné 9,63 %, Bruty 2,14 % - Rómov). Spomedzi okresov je následne značne zastúpený okres Komárno (7 obcí). Sú tu rovnako malé obce do 499 obyvateľov - Holiare (48,5 %), Bodzianske Lúky (50 %) ako aj stredne veľké obce - Klížská Nemá (54,53 %), Modrany (47,78 %), Veľké Kosihy (47,38 %), Trávník (46,57 %), Vrbová nad Váhom (47,18 %). Fragmentovite nájdeme vysoké zastúpenie nízkeho vzdelania aj v obciach iných okresov, kde uvedené hodnoty sa viažu znovu k vysokému podielu rómskeho etnika, pričom ide na rozdiel od predošlých obcí o veľké obce nad 2000 obyvateľov - Selice (55,72 %), Neded (46,33 %). Sú to veľké obce okresu Šaľa s vysokým podielom Rómov - Selice (3,8 %), Neded (5,95 % Rómov).

Zvlášť alarmujúcu situáciu vytvára kombinácia malej obce s vysokým podielom rómskeho obyvateľstva a vysokou nezamestnanosťou (v okrese Levice je

takouto obcou napr. Šalov) – nízke vzdelanie 64,2 %, podiel Rómov 6,31 % a miera nezamestnanosti 39,66 % (Veselovský, 2009).

Záver

Nízka vzdelanostná úroveň často indikuje problémy so zamestnaním a neraz aj skúsenosť s nezamestnanosťou. Práve nezamestnaní sú často neschopní si zvyšovať svoje vzdelanie, čím znižujú svoju šancu na trhu práce a často sa zaraďujú do skupiny chudobných.

V záujmovom území sme sledovali obyvateľstvo s najnižším dosiahnuteľným stupňom vzdelania, t.j. základoškolským (primárnym). V študovanom území až 37,6 % obyvateľstva nad 15 rokov má len základoškolské vzdelanie, čo je výrazne viac ako priemer Slovenska a to až o 11,2 %. V roku 2001 sa nízkou vzdelanostnou úrovňou vyznačovalo až 65 obcí Nitrianskeho kraja (18%), ktoré zároveň zaznamenali značné hodnoty nezamestnanosti. Spomedzi okresov je najviac obyvateľov s primárnym vzdelaním v okresoch Levice (42,1 %), Komárno (41,2 %) a Nové Zámky (40,32 %).

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu UGA 2009 VII/24/2009 „Objektívna dimenzia kvality a udržateľnosti života na úrovni obcí Nitrianskeho kraja“.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA 1/0574/08 „Zmeny využívania krajiny obvodu Nitry a perspektívy jeho rozvoja v kontexte vývoja spoločensko-ekonomických a prírodných podmienok“.

Literatúra

Michálek, A. 2005. Koncentrácia a atribúty chudoby v Slovenskej republike na lokálnej; úrovni. In: Geografický časopis, roč. 57, 2005, č. 1, s. 3-22. ISSN 0016-7192

Rochovská, A. 2004. Vybrané aspekty chudoby na Slovensku s bližším zreteľom na ženy. Dizertačná práca, Bratislava: PriF UK, 2004. 170 s.

Veselovský, J. 2009. Chudoba ako negatívny sociálny indikátor TUR na príklade Nitrianskeho kraja, Dizertačná práca, Nitra: FPV UKF, 2009, 176 s.

LOW LEVEL OF EDUCATION AS ONE OF THE POVERTY INDICATOR ON THE EXAMPLE OF NITRA REGION

Summary

Low educational level often indicates problems with employment and often experience with unemployment. Precisely the unemployed are often unable to

increase their education, thereby reducing their chances on the employment market and often are in poor groups.

We have seen people with the lowest achievable level of education, with primary education in Nitra region. In the study area as 37,6 % of the population over 15 years has only primary education which is significantly higher than the average in Slovakia up by 11,2 %. In 2001 was characterized by low education levels till 65 municipalities of the Nitra region (18 %) also reported significant levels of unemployment (a significant correlation of education and unemployment). Among the districts is most people with primary education in Levice (42,1 %), Komárno (41,2 %) and Nové Zámky (40,32 %).

RNDr. PaedDr. Ján Veselovský, PhD., RNDr. Lucia Šolcová, PhD.

Katedra geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF v Nitre

Tr. A. Hlinku 1, 949 74

E-mail: jveselovsky@ukf.sk, lsolcova@ukf.sk